

Методичні рекомендації щодо навчання українській мові та літературі у 2022-2023 навчальному році

У 2022-2023 навчальному році організація освітнього процесу відбувається з урахуванням Указу Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [3] та Указу Президента України від 25.05.2022 № 2263-IX «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» [4].

Кожен населений пункт організовує освітній процес у залежності від ситуації в регіоні. Структуру та тривалість навчального тижня, дня, занять і відпочинку, а також форми організації освітнього процесу Міністерство освіти і науки рекомендує визначити педагогічною радою закладу освіти в межах часу, передбаченого освітньою програмою (відповідно до обсягу навчального навантаження та з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку здобувачів освіти, особливостей регіону тощо). Таким чином, освітній процес може відбуватися у трьох режимах: очному, дистанційному змішаному форматі.

Акцентуємо увагу на дотриманні правил поведінки під час сигналу «Повітряна тривога» при організації освітнього процесу як очному, так і в змішаному режимі. У разі небезпечної ситуації безумовним є переривання освітнього процесу, коли всі здобувачі освіти, учителі та персонал закладу освіти організовано переміщуються до споруд цивільного захисту або безпечного місця, визначеного правилами сім'ї (у разі дистанційного формату навчання), перебуваючи в них до скасування сигналу «Тривога».

З метою надання психологічної підтримки учням і стабілізації їхнього психологічного стану пропонуємо добірку інформаційних матеріалів:

– як говорити з дітьми про військову агресію (<https://cutt.ly/jSUgz1n>);

– підтримка дітей під час війни (<https://www.youtube.com/watch?v=LAL3UgL1oGE>);

– поради від експертів ЮНІСЕФ (<https://cutt.ly/hZaIjBJ>);

– проєкт психологічної підтримки «ПОРУЧ» (групи психологічної підтримки для підлітків, для батьків, для психологів) – спільний проєкт Міністерства освіти і науки України, Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), Українського інституту когнітивно-поведінкової терапії та ГО «ВГЦ «Волонтер» (<https://poruch.me/>);

– матеріали для використання в роботі під час воєнних дій (<https://cutt.ly/zZYe2BB>);

– інформаційні майданчики, підготовлені психологічною службою Сумського ОІППО (<https://cutt.ly/JZYrlgt>).

Із метою вшанування пам'яті, громадянської відваги і самовідданості, сили духу, стійкості та героїчного подвигу воїнів, полеглих під час виконання бойових завдань із захисту державного суверенітету та територіальної

цілісності України, мирних громадян, які загинули унаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, Президент Володимир Зеленський започаткував проведення щоденно о 09 годині 00 хвилин загальнонаціональної хвилини мовчання за співвітчизниками, загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України [5].

Постановою Кабінету Міністрів України від 27.05.2022 № 630 «Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України щодо запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» карантинні обмеження на території України продовжено [2]. У разі очного формату освітнього процесу варто дотримувати протиепідемічних заходів

Українська мова

У 2022-2023 навчальному році вивчення української мови здійснюватиметься за такими програмами:

у 6-9 класах за навчальною програмою зі змінами, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804;

у 10-11 класах – за навчальними програмами (рівень стандарту та профільний рівень), затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 23.10.2017 № 1407.

У 10-11 класі системний підхід до розвитку мовлення учнів не передбачає виділення окремих годин на традиційні для 6-9 класів аудіювання, читання мовчки та вголос, перекази, твори тощо, оскільки ці види роботи передбачено на кожному уроці. Учитель може на власний розсуд змінювати запропоновані теми й види роботи, але водночас прагнути протягом року рівною мірою приділяти увагу розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності.

Інтеграція української освіти в європейський контекст, сучасні соціокультурні умови зумовлює введення до навчальних програм такого виду письмових робіт, як есе, спрямованого на активізацію навчально-пізнавальної діяльності здобувачі освіти, підвищення в них інтересу до навчання предмета, розвиток особистості, критичного мислення, лінгвокреативності.

Есе – самостійна творча письмова робота, ознакою якої є особистісний характер сприймання проблеми та її осмислення, невеликий обсяг, вільна композиція, невимушеність та емоційність викладу. Розрізняють вільне й формальне есе.

Вільне есе обмежене в часі (5-10 і 10-15 хв.), невелике за обсягом – 7-10 речень, довільне за формою і стилем викладу, із традиційною структурою: вступ, основна частина, висновок, наявність позиції автора. До нього доцільно вдаватися на кожному уроці й на різних етапах його: цілевизначення, закріплення, рефлексії тощо.

Формальне есе має логічну організацію структури: наявність відповідних компонентів (теза, аргументи, приклади, оцінювальні судження, висновок), ґрунтовність викладу, наявність позиції автора, рекомендований обсяг – 120-200 слів. Для написання цього виду есе виділяють від 20 до 45 хвилин.

Розподіл годин між розділами

Указаний у навчальних програмах розподіл годин між розділами вважається орієнтовним. У разі потреби вчитель має право самостійно змінювати обсяг годин у межах розділу, а також послідовність вивчення розділів.

Кількість фронтальних та індивідуальних видів контрольних робіт з української мови

Звертаємо увагу на кількість фронтальних та індивідуальних видів контрольних робіт з української мови в закладах загальної середньої освіти з українською мовою навчання.

Фронтально оцінюють диктант, письмовий переказ і письмовий твір (навчальні чи контрольні види робіт), мовні знання й уміння, запис яких здійснюють на сторінці класного журналу «Зміст уроку».

Індивідуально оцінюють говоріння (діалог, усний переказ, усний твір) і читання вголос. Для цих видів діяльності не відводять окремого уроку, проте визначають окрему колонку без дати на сторінці класного журналу «Облік навчальних досягнень».

У I семестрі проводять оцінювання двох видів мовленнєвої діяльності (усний переказ, діалог). У II семестрі – оцінювання таких видів мовленнєвої діяльності, як усний твір і читання вголос, що здійснюється у 6-9 класах.

Результати оцінювання говоріння (діалог, усний переказ, усний твір) і читання вголос протягом семестру виставляють у колонку без дати й ураховують у семестрову оцінку.

Повторне оцінювання із зазначених видів мовленнєвої діяльності не проводять.

Тематичні і семестрові оцінки

Тематичну оцінку виставляють на підставі поточних оцінок з урахуванням контрольних робіт.

Семестрову – на основі тематичного оцінювання та результатів оцінювання певного виду діяльності: говоріння (діалог, усний переказ, усний твір) або читання вголос.

Якщо здобувач освіти прохворів(ла) частину семестру, пропустив(ла), наприклад, одну тематичну, не має оцінки за якийсь вид мовленнєвої діяльності, то оцінка за семестр виводиться на розсуд учителя залежно від динаміки особистих навчальних досягнень здобувача освіти, важливості пропущеної теми чи теми, за яку учня/ученицю атестовано. За таких умов оцінка за семестр може бути такою, як тематична (якщо вона одна), або знижена на кілька балів (на розсуд учителя).

Оцінка за контрольний твір з української мови та переказ є середнім арифметичним за зміст і грамотність, яку виставляють у колонці з датою написання роботи (надпис у колонці «Твір», «Переказ» не роблять).

Акцентуємо увагу, що в разі відсутності учня на одному зі спарених уроків під час написання контрольного твору, переказу рекомендуємо давати йому індивідуальне завдання, визначене вчителем. Зазначене завдання виконується учнем під час уроку.

У таблицях 1 та 2 зазначено мінімальну кількість фронтальних видів контрольних робіт; учитель на власний розсуд має право збільшувати цю кількість, залежно від рівня підготовленості класу, здібностей конкретних учнів, умов роботи тощо.

Таблиця 1 – Фронтальні та індивідуальні види контрольних робіт у 6-9 класах

Клас	6 кл.		7 кл.		8 кл.		9 кл.	
Усього годин	122		88		70		70	
Години з розвитку мовлення	23		22		16		19	
Семестр	I	II	I	II	I	II	I	II
Перевірка мовної теми	4	4	3	3	2	2	2	2
Письмо: переказ	1	1	1	1	1	1	1	1
твір	-	1	-	1	1	1	1	1
Правопис: диктант	1	1	1	1	1	1	1	1
Говоріння: діалог	1	-	1	-	1	-	1	-
усний переказ	1	-	1	-	1	-	1	-
усний твір	-	1	-	1	-	1	-	1
читання вголос	-	1	-	1	-	1	-	1

Таблиця 2 – Фронтальні та індивідуальні види контрольних робіт у 10-11 класах

Рівень	Рівень стандарту		Філологічний рівень	
Семестр	I	II	I	II
Фронтальні види контрольних робіт				
Перевірка мовної теми	2	2	3	3
Письмо: есе	2	3	1	1
переказ	-	-	1	1
твір	-	-	1	1
Індивідуальні види контрольних робіт				
Говоріння: діалог	1	-	1	-
усний переказ	1	-	1	-
уний твір	-	1	-	1

Кількість робочих зошитів з української мови за класами:

6-9 класи – по два зошити;

10-11 класи – по одному зошиту.

Для контрольних робіт з української мови в усіх класах використовують по одному зошиту.

Ведення зошитів оцінюють від 1 до 12 балів щомісяця протягом семестру і вважається поточною оцінкою, що зараховують до найближчої

тематичної. Під час перевірки зошитів ураховують наявність різних видів робіт, грамотність, охайність, уміння правильно оформити роботи.

У разі відсутності учня на уроках протягом місяця рекомендуємо в колонці за ведення зошита зазначати н/о (нема оцінки).

В освітньому процесі заклади загальної середньої освіти можуть використовувати лише навчальну літературу, що має гриф Міністерства освіти і науки України або висновок «Схвалено для використання в загальноосвітніх навчальних закладах» відповідною комісією Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України. Перелік навчальної літератури постійно оновлюється і доступний на сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (<https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki/>) [1].

В умовах нового формату освітньої діяльності в Україні – дистанційної форми навчання в період воєнного стану, карантинних заходів у режимі онлайн і офлайн, учителям рекомендуємо використовувати сучасні електронні ресурси: ZOOM, Viber, Skype, безкоштовні платформи Google Classroom, Moodle, Microsoft Teams, записи уроків у межах проекту «Всеукраїнська школа онлайн» тощо.

Завдання оцінюються відповідно до критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів 6-11 класів.

Українська література 6-11 клас

У 2022-2023 навчальному році вивчення української літератури в 6-9 класах здійснюватиметься за навчальною програмою зі змінами, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804;

у 10-11 класах – за навчальними програмами (рівень стандарту та профільний рівень), затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 23.10.2017 № 1407.

Зміст навчального матеріалу передбачає текстове вивчення творів, що виділені напівжирним шрифтом, інші ж лише називаються для допомоги вчителю під час вивчення певної теми. Крім того, для осучаснення змістового компонента, актуалізації компетентнісного підходу, надання вчителю методичної допомоги під час вивчення програмових тем запропоновано рекомендаційну рубрику «Мистецький контекст».

Вивчення української літератури також відбувається із залученням міжпредметних зв'язків (українська мова, історія, зарубіжна література, образотворче мистецтво, музика тощо).

Звертаємо особливу увагу на те, що запропонована кількість годин на вивчення кожного розділу чи підрозділу є орієнтовною, учитель може її перерозподіляти на власний розсуд. Резервний час учитель може використовувати також довільно, зокрема для збільшення кількості годин на вивчення окремого твору, для уроків розвитку мовлення, контрольного оцінювання, творчих та інших робіт (екскурсій, диспутів, семінарів тощо).

Авторами навчальних програм запроваджено позначку (*) – для творів, які не є обов’язковими, їх можна розглядати додатково, за вибором учителя, наявністю часу або самотійно.

Наприкінці програми для кожного класу подано орієнтовні списки літератури для додаткового (самотійного) читання.

У навчальній програмі профільного рівня для 10-11 класів передбачено вивчення творів літератури народів України, передовсім кримських татар. Також важливим компонентом програми є «Читацький практикум», спрямований на формулювання практичних навиків усних і письмових роздумів над прочитаним у різних стильових формах.

Із метою рівномірного розподілу навантаження учнів протягом навчального року подаємо рекомендовану кількість видів контролю з української літератури (за класами). Поданий у таблицях 3 та 4 розподіл годин є мінімальним і обов’язковим для проведення в кожному семестрі. Учитель на власний розсуд може збільшити кількість видів контролю відповідно до рівня підготовленості учнів, особливостей класу тощо.

Таблиця 3 – Обов’язкова кількість видів контролю з української літератури в 6-9 класах

Класи	6		7		8		9	
Семестри	I	II	I	II	I	II	I	II
Контрольні роботи у формі:	3	3	3	3	3	3	3	3
контрольного класного твору;	1	1	1	1	1	1	1	1
виконання інших завдань (тестів, відповідей на запитання тощо)	2	2	2	2	2	2	2	2
Уроки розвитку мовлення* (у+п)	2	2	2	2	2	2	2	2
Уроки позакласного читання	2	2	2	2	2	2	2	2
Перевірка зошитів	4	5	4	5	4	5	4	5

Таблиця 4 – Обов’язкова кількість видів контролю з української літератури в 10-11 класах

Семестри	I	II	I	II
Рівні	стандарту		профільний	
Контрольні роботи у формі:	3	3	4	4
контрольного класного твору*;	1	1	1	1
виконання інших завдань (тестів, відповідей на запитання)	2	2	3	3
Уроки розвитку мовлення**	2 (у+п)	2 (у+п)	2 (у+п)	2 (у+п)
Уроки позакласного читання	1	1	2	2

Перевірка зошитів	4	5	4	5
-------------------	---	---	---	---

*Контрольні класні твори пропонуємо давати у формі есе, мінітворів щодо розкриття певної проблеми чи образу програмового тексту тощо. Це розвиватиме самостійне творче мислення учнів і дасть їм можливість виконати роботу протягом одного уроку.

**У кожному семестрі обов'язковим є проведення двох уроків розвитку мовлення: одного уроку усного розвитку мовлення, а другого – письмового. Умовне позначення в таблиці – (у + п).

Рекомендуємо оцінку за письмовий вид роботи виставляти всім учням, за усний – кількості учнів, які відповідали протягом уроку.

Оцінку за ведення зошита з української літератури виставляють у кожному класі окремою колонкою в журналі раз на місяць і враховують як поточну до найближчої тематичної. Під час оцінювання зошита з української літератури слід урахувувати наявність різних видів робіт; грамотність (якість виконання робіт); охайність; уміння правильно оформлювати роботи (дотримання вимог орфографічного режиму). У разі відсутності учня на уроці протягом місяця рекомендуємо в колонці за ведення зошита зазначати н/о (нема оцінки).

Оцінка за контрольний твір з української літератури є середнім арифметичним за зміст і грамотність, яку виставляють у колонці з датою написання роботи. Надпис у журнальній колонці «Твір» не робиться.

Оцінку за читання напам'ять творів з української літератури виставляють у колонку без дати з надписом «Напам'ять».

Навчальна та методична література з української літератури, рекомендована Міністерством освіти і науки України, зазначена в Переліку навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки, що розміщений на офіційному сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (<https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki/>) [1].

Реалізація змістових ліній мовної освіти має здійснюватися комплексно. Дібрані на кожний урок завдання повинні утворювати цілісну систему, спрямовану на формування умінь вільно володіти українською мовою і вміло використовувати її для вирішення життєво важливих завдань. На уроках української літератури рекомендуємо звертати увагу на формування предметних та ключових компетентностей та емоційно-ціннісних ставлень.

Використані та основоположні джерела

1. Перелік навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих МОН України для використання в 5-11 класах закладів загальної середньої освіти. URL: <https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki/> (дата звернення 08.08.2022).

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.05.2022 № 630 «Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України щодо запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2».

3. Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні».

4. Указ Президента України від 25.05.2022 № 2263-IX «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні».

5. Указ Президента України від 16.03.2022 № 143/2022 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України».

Методист із української мови та літератури
навчально-методичного відділу
координації освітньої діяльності та
професійного розвитку Сумського ОІППО

О.В. Кононенко

(Підпис наявний в оригіналі)